

ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

Основи педагогічної майстерності: методичні рекомендації для студентів IV курсу, спеціальність "історія" /
Укладач С. О. Терно – Запоріжжя: ЗНУ, 2005. – 16 с.

Готуючись до семінарського заняття, слід опрацювати монографічні дослідження та наукові статті (список літератури додається), скласти конспект опрацьованих джерел та тези відповідно до сформульованих проблем, докладний план виступу, а також контрольні запитання проблемного характеру для перевірки розуміння матеріалу семінарського заняття іншими студентами.

Працюючи з літературою, користуйтеся такими правилами роботи з джерелом інформації:

- 1) здійсніть попередній огляд матеріалу: ознайомтесь із обсягом та проблематикою, структурними частинами;
- 2) поставте запитання до джерела: дуже часто проста трансформація назви дає можливість сформулювати адекватні запитання;
- 3) прочитайте текст, шукаючи відповіді на сформульовані запитання;
- 4) осмисліть прочитане, тобто встановіть зв'язки між новою інформацією і тією, що вже відома, спробуйте підібрати приклади до нових ідей;
- 5) перекажіть прочитане, відповідаючи на запитання, що були сформульовані перед читанням;
- 6) зробіть огляд прочитаного матеріалу, пригадайте основні ідеї тексту, чітко сформулюйте відповіді на запитання.

Слід зазначити, що не будь-які запитання можуть сприяти найкращому засвоєнню навчального матеріалу. Необхідно уникати формулювання запитань примітивного характеру, тобто таких, що вимагають при відповіді лише невеликої напруги пам'яті (наприклад, в якому році...? Хто винайшов...? та ін.). Уміння задавати продумані запитання – це риса, яку слід у себе виховувати на семінарських заняттях. До продуманих запитань слід віднести такі: наведіть приклад; що відбулося б, якщо...; у чому полягають сильні та слабкі сторони...; яким чином впливає на...; поясніть, чому...; поясніть, як...; чому важливо...; який аргумент можна навести проти...; який є кращим та чому...; погоджуєтесь ви із твердженням, що...; як, на вашу думку, подивився б... на проблему...? та ін.¹

Робота над складанням плану-конспекту та плану доповіді потребує ретельної праці з боку студента, вимагаючи залучення певних прийомів обробки інформації. Осмислене навчання потребує використання систематичних процесів для кодування та зберігання інформації у довготривалій пам'яті і для вилучення її звідти. Ці процеси називаються "метакогнітивними", тому що вони представляють собою способи набуття думок, а не самі думки.

---

¹ Халперн Д. Психология критического мышления. – СПб.: Питер, 2000. – С. 138-140.

До таких способів відносяться: резюмування (узагальнення); уточнення (конкретизація); схематизація та організація². Резюмування – це спосіб вилучення основної ідеї частини або цілого тексту. Уточнення є протилежним процесом, оскільки збагачує абстрактне положення конкретними прикладами, ілюстраціями, кресленням, аналогією та ін. Схематизація уявляє собою рамки або код для структурування інформації для того, щоб її можна було і зрозуміти, і зберігати у пам'яті. Організація як метакогнітивний процес передбачає надання матеріалу певної структури, а не знаходження вже існуючої структури у самому матеріалі.

Важливим моментом у роботі із літературою є аналіз аргументації автора. Перевіряючи переконливість доказів слід керуватися таким алгоритмом:

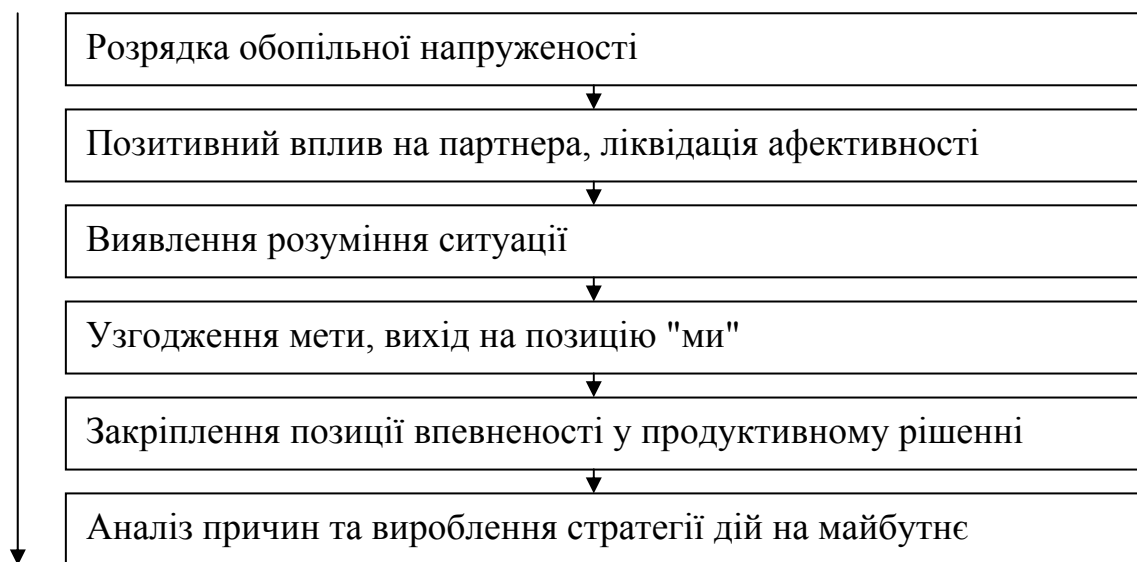
1. Перше, що варто зробити, – це прочитати текст і визначити, чи міститься в ньому аргументація. Чи є в ньому хоч одна посилка (інформація, яка відповідає на запитання – чому?) і хоч один висновок (інформація, яка відповідає на запитання – що?)? Якщо ні, то подальший аналіз не потрібний, оскільки це не аргументація.
2. Знайдіть усі сформульовані і не сформульовані компоненти: посилки (докази), висновок, припущення, обмежувачі істинності висновку і контраргументи.
3. Перевірте прийнятність і несуперечність посилок (доказів). Якщо всі посилки неприйнятні, можна зупинитися, оскільки це означає, що аргументація непереконлива. Якщо неприйнятні тільки деякі посилки, усуньте їх і продовжуйте аналіз тільки з прийнятними посилками (доказами). Якщо посилки суперечать одна одній, вирішіть, чи можна обґрунтовано усунути одну чи декілька з них. Аргументація не може бути переконливою, якщо посилки суперечать одна одній, але, можливо, вам вдасться усунути протиріччя.
4. Побудуйте схему аргументації. Розгляньте силу підтримки, що створює для висновку кожна посилка. Оцініть силу підтримки: немає підтримки, слабка, середня чи сильна. Зверніть увагу на кількість підтримуючих посилок. Велика кількість підтримуючих посилок може забезпечити сильну підтримку висновку в конвергентній структурі, навіть якщо окремо кожна з них забезпечує лише слабку підтримку. Пам'ятайте, що в ланцюжковій структурі одна слабка ланка може зруйнувати весь умовивід.
5. Розгляньте силу контраргументів, припущень і обмежувачів істинності (сформульованих чи опущених) і пропущених посилок. Яку роль вони грають – підсилюють підтримку, створювану іншими посилками, послабляють її чи взагалі знищують?
6. І нарешті переходьте до оцінки переконливості аргументації в цілому. Вона може бути непереконливою, цілком переконливою чи знаходитися в деякому проміжному положенні. Якщо це так, то яка ступінь переконливості – слабка, середня чи сильна?

Потужним засобом засвоєння навчального матеріалу виступають *графічні систематизатори* (інколи їх називають "понятійними схемами") – це просторові побудови, що вимагають від читача виявлення глибинної структури матеріалу, що вивчається. Інколи найкращим способом зрозуміти певну тему є представлення інформації у вигляді *лінійної послідовності* (див. схему 1). Цей спосіб слід

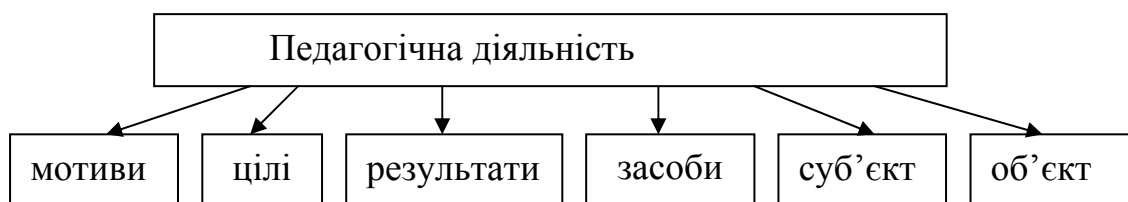
² Такман Б.В. Педагогическая психология: от теории к практике. Пер. с англ. – М.: Прогресс, 2002. – С. 163-172.

використовувати, коли структура поданої інформації наближається до лінійної. Наприклад, правила поведінки у конфліктній ситуації передбачають дії у певній послідовності: 1) розрядити обопільну емоційну напруженість (почати слід із себе: ліквідувати фізичну напруженість, скованість та ін. – створити зовнішній спокій і витримку); 2) своєю поведінкою вплинути на партнера (учня, колегу) – ліквідувати афективність допомагає мовчазне розглядання обличчя співучасника конфлікту, що дасть можливість вчителю сконцентруватися, виявити його стан); 3) спробувати зрозуміти мотиви поведінки, виявити розуміння складності ситуації; 4) узгодити мету (необхідно встановити те, що об'єднує вас з учнем, побачити «спільну» основу, погляди, вийти на позицію «ми»); 5) закріпити свою позицію впевненості у можливості продуктивного рішення; 6) після конфлікту проаналізувати його причини з метою вироблення стратегії поведінки на майбутнє в аналогічних ситуаціях. Цей алгоритм діяльності вчителя – не що інше, як ряд подій, що сліднують одна за одною в суворо упорядкованій часовій послідовності. Просте лінійне представлення цих подій адекватно відбиває усю необхідну інформацію.

Схема 1. Лінійні послідовності

Інформація, з якою доводиться мати справу, найчастіше більш складна, ніж прості лінійні ланцюжки. Альтернативним способом представлення інформації виступає зображення її у формі *ієрархії*, або *ієрархічного дерева*. У цьому випадку інформація упорядковується відповідно до правил класифікації. Правила класифікації визначають, частиною або різновидом чого є даний об'єкт. Наприклад, структура педагогічної діяльності включає такі компоненти: 1) мотиви; 2) цілі; 3) результати; 4) засоби; 5) суб'єкт; 6) об'єкт. Дану інформацію можна представити у вигляді ієрархічного дерева (див. схему 2).

Схема 2. Ієрархічне дерево.

У тому випадку, коли у матеріалі порівнюється кілька об'єктів за певними показниками, краще за все користуватися *матрицею*. Наприклад, розглядаючи проблему вибору стилю керівництва учнівським колективом за результатами експерименту Курта Левіна³, найкраще скласти матрицю, оскільки необхідно визначити, до яких результатів призводить той чи інший стиль керівництва в тих чи інших умовах (див. табл. 1).

Таблиця 1. Стили керівництва та ефективність праці.

Критерій оцінки Стиль	Продуктивність	Якість	Мотивація праці	Задоволення
авторитарний	відмінно	задовільно	задовільно	погано
демократичний	задовільно	відмінно	відмінно	відмінно
ліберальний	погано	погано	погано	задовільно

Такий спосіб підготовки до семінарського заняття дозволить усвідомити логічну структуру навчального матеріалу, сприятиме повному, міцному, свідомому та глибокому засвоєнню змісту курсу.

Порядок роботи на семінарському занятті. Семінарські заняття проводяться у формі бесіди, рецензування та обговорення рефератів, доповідей, передбачають дискусію з вузлових питань теми. На виступ студента з доповіддю на семінарському занятті відводиться до 10 хвилин. Доповідь повинна бути логічно завершеним, обґрунтованим і систематизованим викладом наукового питання, тобто необхідно чітко зазначити педагогічну проблему, сформулювати 2-3 проблемні запитання до аудиторії, зазначити спосіб розв'язання педагогічної проблеми, дату оцінку ефективності способу розв'язання.

Будь-яке твердження повинно бути обов'язково доведене, спиратися на аргументи. Виступ із доповіддю підлягає обговоренню у студентській групі та рецензуванню. Студенти повинні підготувати дискусійні запитання доповідачу, брати участь в обговоренні, рецензувати доповідь.

Отримані студентами **оцінки** за окремі семінарські заняття **враховуються** при виставленні **підсумкової оцінки** з даної навчальної дисципліни. Опанування матеріалом семінарських занять у повному обсязі є обов'язковим для кожного студента. У випадку неготовності або пропуску семінару (незалежно від причин) студент зобов'язаний самостійно опрацювати відповідну тему.

³ Стельмах В., Лесовик А. Стиль руководства // Капитал. – 1997. – № 2. – С. 24-27.